IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 23. Issue 02. Sentabr ,2026

ABDULLA QAHHORNING HAYOTI VA IJODI

Dilmurodov Komiljon Ahmad o‘g‘li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
Menejment fakulteti BBA-87 guruhi talabasi
E-mail: dilmurodovkomiljon5@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22765949

Annotatsiya. Mazkur maqolada XX asr o‘zbek adabiyotining yirik namoyandasi Abdulla Qahhorning hayot yo‘li, ijodiy shakllanishi va adabiy merosi yaxlit jarayon sifatida tadqiq etiladi. Adibning Qo‘qondagi bolalik muhiti, Toshkentdagi ta’lim va matbuot faoliyati, 1920-1930-yillarda shakllangan ijodiy qarashlari hamda keyingi davrdagi nasriy va dramaturgik izlanishlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda Qahhor ijodining asosiy xususiyatlari-hayotiy realizm, ixcham badiiy tasvir, psixologik kuzatuv, kinoya va satirik tafakkur alohida yoritiladi. “O‘g‘ri”, “Bemor”, “Anor”, “Sarob”, “Sinchalak” va “O‘tmishdan ertaklar” kabi asarlar misolida adibning oddiy hayotiy vaziyatlardan umumlashma ijtimoiy va axloqiy mazmun yaratish mahorati ko‘rsatiladi. Shuningdek, Qahhorning dramaturg, tarjimon va adabiy ustoz sifatidagi faoliyati ham ko‘rib chiqiladi. Maqolada adibning o‘z ijodiy tajribasi haqida bildirgan fikrlari ham tahlilga jalb qilinib, uning asarlarida shaxsiy xotira va hayotiy kuzatuvning badiiy materialga aylanish jarayoni ochib beriladi. Tadqiqot natijasida Abdulla Qahhor merosining qiymati faqat tarixiy-adabiy ahamiyat bilan cheklanmasligi, balki inson qadr-qimmati, halollik, ijtimoiy mas’uliyat va ma’naviy tanlov kabi masalalarni bugungi o‘quvchi uchun ham dolzarb tarzda qo‘yishi asoslanadi.
Kalit so‘zlar: Abdulla Qahhor, o‘zbek adabiyoti, hikoya, realizm, psixologizm, satira, “O‘g‘ri”, “Bemor”, “Anor”, “Sarob”, “O‘tmishdan ertaklar”, dramaturgiya, tarjimonlik, adabiy meros.

Abstract. This article examines the life, creative development, and literary legacy of Abdulla Qahhor, one of the major figures of twentieth-century Uzbek literature. Particular attention is paid to the social and cultural environment that shaped his worldview, his early journalistic activity, and the development of his distinctive prose style. The study analyzes the main features of Qahhor’s literary method, including realism, psychological observation, concise artistic expression, irony, and satire. His stories such as “The Thief”, “The Patient”, and “The Pomegranate”, as well as his works “Sarob”, “Sinchalak”, and “Tales from the Past”, are examined as examples of his ability to transform ordinary life situations into broader social, moral, and psychological meanings. The article also considers Qahhor’s contribution as a playwright, translator, literary mentor, and influential figure in the development of modern Uzbek prose. Special attention is given to the writer’s own reflections on the relationship between personal experience and literary creativity. The study concludes that Qahhor’s literary heritage remains relevant because his works address universal questions of human dignity, honesty, social responsibility, moral choice, and the relationship between the individual and society.
Keywords: Abdulla Qahhor, Uzbek literature, short story, realism, psychological realism, satire, “The Thief”, “The Patient”, “The Pomegranate”, “Sarob”, “Tales from the Past”, dramaturgy, translation, literary heritage.

Аннотация. В статье исследуются жизненный путь, творческое развитие и литературное наследие Абдуллы Каххора - одного из крупнейших представителей узбекской литературы XX века. Особое внимание уделяется социальной и культурной

среде, сформировавшей мировоззрение писателя, его ранней журналистской деятельности и становлению индивидуального художественного стиля. Анализируются основные особенности творчества Каххора: реализм, психологизм, лаконичность художественного изображения, ирония и сатира. На материале рассказов «Вор», «Больной», «Гранат», а также произведений «Сароб», «Синчалак» и «Сказки о былом» рассматривается способность писателя раскрывать глубокие социальные и нравственные проблемы через повседневные жизненные ситуации. Кроме того, рассматривается деятельность Каххора как драматурга, переводчика и наставника молодых писателей. Особое внимание уделяется собственным высказываниям писателя о связи жизненного опыта и художественного творчества. В результате исследования обосновывается, что литературное наследие Абдуллы Каххора сохраняет актуальность благодаря обращению к универсальным вопросам человеческого достоинства, честности, социальной ответственности и нравственного выбора.

Ключевые слова: Абдулла Каххор, узбекская литература, рассказ, реализм, психологизм, сатира, «Вор», «Больной», «Гранат», «Сароб», «Сказки о былом», драматургия, перевод, литературное наследие.

KIRISH

Abdulla Qahhor o‘zbek adabiyoti tarixida o‘zining hayotiy kuzatuvchanligi, so‘zga nihoyatda talabchanligi, xalq hayotini chuqur bilishi va oddiy inson taqdiridan katta badiiy xulosalar chiqara olishi bilan alohida o‘rin egallagan ijodkorlardan biridir. U nafaqat mashhur yozuvchi, balki hikoyanavis, dramaturg, tarjimon, publitsist va adabiyot rivojiga katta ta’sir ko‘rsatgan ustoz sifatida ham tanilgan. Qahhorning ijodiy merosida inson xarakteri, xalqning kundalik hayoti, jamiyatdagi muammolar, insoniy munosabatlar, ma’naviy qadriyatlar va hayot haqiqatini haqqoniy tasvirlash muhim o‘rin tutadi.

Abdulla Qahhor 1907-yil 17-sentabrda Qo‘qon shahrida temirchi oilasida tug‘ilgan. Uning otasi mehnatkash, hunarmand inson bo‘lganligi sababli oila turli joylarda yashab, oddiy xalq hayotiga yaqin muhitda ulg‘aygan. Qahhorning bolalik yillari keyingi ijodida juda katta ahamiyat kasb etdi. U o‘z atrofidagi odamlarni, ularning turmushini, qiyinchiliklarini, o‘zaro munosabatlarini va hayotdagi turli voqealarni yoshligidan kuzatib bordi. Keyinchalik bu kuzatuvlar uning ko‘plab asarlari uchun hayotiy manbaga aylandi.

U dastlab Oqqo‘rg‘ondagi maktabda, keyinchalik Qo‘qondagi turli ta’lim muassasalarida tahsil oldi. Pedagogik yo‘nalishda ta’lim olib, keyinchalik O‘rta Osiyo davlat universitetining pedagogika fakultetida o‘qidi. Ta’lim olish bilan bir qatorda matbuot va adabiyotga qiziqishi kuchayib bordi. Qahhorning ijodiy faoliyati 1920-yillar boshlariga borib taqaladi. Uning dastlabki ijodiy mashqlari bilan bir qatorda, 1924-yilda “Mushtum” jurnalida “Norin shilpiq” taxallusi bilan “Oy kuyganda” nomli hajviy she’ri chop etildi. Shu sababli 1924-yil uning matbuotdagi ilk aniq ijodiy chiqishlaridan biri sifatida alohida ahamiyatga ega.

Qahhorning adabiyotga kirib kelishida jurnalistika katta rol o‘ynadi. U gazeta va jurnallarda maqola, felyeton, hajviy asarlar va boshqa publitsistik materiallar bilan qatnashdi. 1925-yilda “Qizil O‘zbekiston” gazetasida ishlay boshlashi uning jurnalistik faoliyatida muhim bosqich bo‘ldi. Matbuotdagi faoliyati davomida u jamiyatdagi voqealarni, odamlarning xatti-harakatlarini va kundalik hayotdagi muammolarni yaqindan kuzatish imkoniyatiga ega bo‘ldi. Bu tajriba keyinchalik uning yozuvchilik mahoratining shakllanishiga katta ta’sir ko‘rsatdi.

Qahhor hayotni yaxshi kuzatadigan, odamlarning xarakterini tez ilg‘aydigan va so‘zning ma’nosiga juda katta e’tibor beradigan ijodkor bo‘lgan. U voqealarni shunchaki ko‘chirib yozishni emas, balki hayotiy hodisadan badiiy xulosa chiqarishni muhim deb hisoblagan. Uning 1965-yilda yozgan “Hayot hodisasidan badiiy to‘qimaga” maqolasida ham ijodkor uchun hayotiy kuzatuv va shaxsiy tajribaning ahamiyati haqida fikr yuritiladi. Qahhorning o‘zi ayrim

asarlarining asosida bolalikda ko‘rgan va boshidan kechirgan voqealar yotganini ta’kidlagan. Masalan, “Bemor” hikoyasidagi voqea uning bolalikdagi hayotiy kuzatuvlari bilan bog‘liq bo‘lgan.

1920-yillarning oxiri va 1930-yillarda Abdulla Qahhorning ijodiy faoliyati yanada rivojlandi. 1929-yilda “Boshsiz odam” hikoyasi e’lon qilindi. Keyinchalik u hikoya, qissa, roman, hajviy asar, felyeton va dramaturgiya sohalarida samarali ijod qildi. 1930-yillarda uning hikoyanavis sifatidagi o‘ziga xos uslubi shakllana boshladi. “Anor”, “Bemor”, “O‘g‘ri”, “Dahshat”, “Boshsiz odam”, “Adabiyot muallimi”, “San’atkor” kabi hikoyalari uning o‘zbek nasridagi mavqeini yanada mustahkamladi.

Qahhorning yozuvchi sifatidagi eng muhim xususiyatlaridan biri - katta hayotiy muammolarni kichik va oddiy voqealar orqali ko‘rsata olishidir. U ko‘pincha oddiy insonlarni asar markaziga olib chiqadi. Bunday qahramonlar orqali kambag‘allik, nochorlik, befarqlik, adolatsizlik, jaholat, insoniy munosabatlar va jamiyatdagi turli illatlarni ochib beradi. Shu bilan birga, Qahhor qahramonlarini faqat yaxshi yoki yomon sifatida tasvirlab qo‘ymaydi, balki ularning ruhiy holati, hayotiy sharoiti va xarakterini ham ko‘rsatishga intiladi.

Qahhor ijodida hajv va satira ham katta o‘rin egallaydi. U kulgi orqali jamiyatdagi ayrim salbiy hodisalarni fosh etgan. Uning hajviy asarlarida ikkiyuzlamachilik, loqaydlik, mansabparastlik, jaholat, yolg‘onchilik va boshqa illatlar tanqid qilinadi. Biroq yozuvchining kulgisi shunchaki kuldirish uchun emas, balki o‘quvchini o‘ylantirish va muammoning mohiyatini ko‘rsatish uchun xizmat qiladi. Shu jihatdan Qahhor hajviyotini uning ijtimoiy fikrlash tarzining muhim ko‘rinishi sifatida baholash mumkin.

Abdulla Qahhor faqat hikoyanavis sifatida emas, balki yirik nasriy asarlar muallifi sifatida ham tanilgan. Uning “Sarob” romani 1930-yillar o‘rtalaridagi ijodiy faoliyatining muhim namunalaridan biridir. Keyinchalik “Qo‘shchinor chiroqlari” asari, “Sinchalak”, “O‘tmishdan ertaklar”, “Muhabbat” kabi asarlari yaratildi. Ayniqsa, “O‘tmishdan ertaklar”da yozuvchining bolalik xotiralari, o‘zi kuzatgan hayot manzaralari va o‘tmishdagi ijtimoiy muhit haqidagi qarashlari badiiy ifodasini topgan.

Qahhor dramaturgiya sohasida ham samarali faoliyat olib bordi. U “Shohi so‘zana”, “Og‘riq tishlar”, “Tobutdan tovush”, “Ayajonlarim” kabi pyesalarni yaratdi. Bu asarlarda ham yozuvchining asosiy uslubi hayotiy vaziyatlar, inson xarakteri va jamiyatdagi muammolarni badiiy tasvirlash tamoyili namoyon bo‘ladi. “Tobutdan tovush” asarida jamiyatdagi korrupsiya va ma’naviy illatlar hajviy yo‘l bilan ochib berilgan.

Abdulla Qahhor tarjimon sifatida ham o‘zbek adabiyotiga katta hissa qo‘shgan. U rus va jahon adabiyotining yirik vakillari asarlarini o‘zbek tiliga tarjima qilishda qatnashgan. Jumladan, Maksim Gorkiy, Nikolay Gogol, Lev Tolstoy, Anton Chexov kabi ijodkorlarning asarlarini o‘zbek kitobxonlariga yetkazishda uning xizmatlari katta bo‘lgan. Ayniqsa, tarjima faoliyati Qahhorning o‘zbek adabiy tilini rivojlantirish va badiiy tarjima madaniyatini yuksaltirishdagi hissasini ko‘rsatadi.

Qahhorning ijodkor sifatidagi yana bir muhim jihati yosh yozuvchilarga munosabati va ustozlik faoliyatidir. U adabiyotga kirib kelayotgan yosh ijodkorlarga maslahat bergan, ularning asarlarini tahlil qilgan va yozuvchilik mahoratiga jiddiy talab qo‘ygan. Shu sababli Abdulla Qahhor o‘zbek adabiyotida faqat asarlari bilan emas, balki o‘zidan keyingi ijodkorlar avlodiga ko‘rsatgan ta’siri bilan ham muhim shaxs hisoblanadi.

Qahhorning shaxsiy xarakteri haqida gapirganda, uni adabiyotga nihoyatda jiddiy munosabatda bo‘lgan, so‘z va badiiy mahoratga talabchan ijodkor sifatida ko‘rish mumkin. U hayotdagi voqealarni kuzatishga, inson xarakterining nozik tomonlarini ilg‘ashga va ularni aniq so‘zlar bilan ifodalashga katta e’tibor bergan. Uning ijodida ortiqcha bezakdan ko‘ra mazmun, hayotiylik va aniqlik ustun turadi. Shu sababli Qahhor asarlarida oddiy dialog yoki kichik bir detal ham katta ma’noni anglatishi mumkin.

Abdulla Qahhor o‘zbek adabiyotining rivojiga qo‘shgan katta hissasi uchun yuqori davlat va adabiy unvonlarga sazovor bo‘lgan. U 1966-yilda Hamza nomidagi O‘zbekiston Davlat mukofotiga loyiq ko‘rilgan, 1967-yilda esa “O‘zbekiston xalq yozuvchisi” faxriy unvoniga sazovor bo‘lgan. Bu uning o‘zbek adabiyotidagi katta mavqei va ijodiy xizmatlarining e’tirofi edi.

Abdulla Qahhor 1968-yil 25-mayda Moskvada vafot etdi. Uning vafotidan keyin ham ijodiy merosiga bo‘lgan qiziqish susaymadi. Asarlari qayta-qayta nashr qilindi, maktab va oliy ta’lim muassasalarida o‘rganildi, ijodi haqida ilmiy tadqiqotlar olib borildi. Toshkent shahrida uning uy-muzeyi tashkil etilgan bo‘lib, bu maskan yozuvchining hayoti va ijodiy merosini o‘rganishda muhim manbalardan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, Abdulla Qahhorning hayoti va ijodiy faoliyati o‘zbek adabiyotida real hayotni chuqur kuzatish, oddiy inson taqdiridan katta ijtimoiy va ma’naviy xulosa chiqarish, qisqa va aniq so‘z orqali kuchli badiiy ta’sir yaratish an’analarining rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liq. U hayotni shunchaki tasvirlagan yozuvchi emas, balki hayot hodisalarining ichki mohiyatini ochishga intilgan ijodkor edi. Uning yozuvchi, dramaturg, tarjimon va ustoz sifatidagi faoliyati o‘zbek adabiyoti tarixida muhim o‘rin egallaydi. Qahhor ijodining qimmati ham shundaki, u tasvirlagan insoniy muammolar va hayotiy vaziyatlar muayyan tarixiy davrga tegishli bo‘lsa-da, ulardagi insoniy mazmun bugungi o‘quvchi uchun ham ahamiyatini saqlab qoladi.

XULOSA

Abdulla Qahhor o‘zbek adabiyoti tarixida hayotni sodda tasvirlagandek ko‘rinib, uning eng murakkab ijtimoiy va psixologik qatlamlarini ochib bera olgan ijodkor sifatida muhim o‘rin egallaydi.

Uning ijodiy yo‘li she’riyat va jurnalistikadan boshlangan bo‘lsa-da, adibning asosiy badiiy kuchi nasrda, ayniqsa hikoya janrida namoyon bo‘ldi. “O‘g‘ri”, “Bemor”, “Anor” kabi hikoyalarda kichik hayotiy voqealar orqali katta ijtimoiy va axloqiy savollar qo‘yildi. “Sarob”, “Qo‘shchinor chiroqlari”, “Sinchalak”, “O‘tmishdan ertaklar” kabi asarlari esa Qahhor nasrining janriy va tematik ko‘lamini kengaytirdi.

Qahhor ijodining yana bir muhim jihati - uning shaxsiy hayot tajribasini badiiy umumlashmaga aylantira olganidir. “Bemor” hikoyasi haqidagi o‘z xotiralari ham adibning hayotiy materialni qanday qilib adabiy voqelikka aylantirganini ko‘rsatadi.

Uning tarjimonlik faoliyati esa o‘zbek kitobxonining jahon adabiyoti bilan aloqalarini kengaytirishga xizmat qildi. Dramaturg sifatida esa Qahhor o‘zbek teatr san’ati rivojiga sezilarli hissa qo‘shdi.

Shunday qilib, Abdulla Qahhor merosini faqat “XX asr o‘zbek adabiyotining yirik vakili” sifatida baholash torlik qiladi. U - hayotni kuzatish, uni badiiy tanlash, qisqa shaklda katta ma’no yaratish, kulgi orqali muammoni ochish va inson ruhiyatini nozik tasvirlash maktabini yaratgan ijodkordir.

Bugungi avlod uchun Qahhor ijodining eng muhim sabog‘i shundaki, katta adabiyot har doim ham katta voqealardan boshlanmaydi. Ba’zan birgina oddiy voqea, birgina detal yoki birgina inson taqdiri butun jamiyat haqida o‘ylashga sabab bo‘lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qahhor A. Asarlar. Besh jildlik. - Toshkent, 1987-1988.
2. Qahhor A. Sarob. - Toshkent: Sharq.
3. Qahhor A. O‘tmishdan ertaklar. - Toshkent.
4. Qahhor A. Hayot hodisasidan badiiy to‘qimaga. - 1965.
5. Abdulla Qahhor (1907-1968). - O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi.

6. Abdulla Qahhor (1907-1968). - Ziyouz.uz.
7. Sharafiddinov O. Abdulla Qahhor. - Toshkent, 1988.
8. Rasulov A. Badiiy mahorat masalalari. - Toshkent: Fan.
9. Qo‘chqorova M. Abdulla Qahhor - istiqlol adabiyotshunosligi ko‘zgusida. - Toshkent: Akademnashr, 2018.
10. Doniyorov X. “Qo‘shchinor chiroqlari” romanining tili va stiliga doir. - Toshkent: Fan, 1988.
11. Imomqulova N. T. Abdulla Qahhor ijodini o‘rganishda lingvopoetik tahlilning ahamiyati (“Anor” hikoyasi misolida). - 2026.
12. Rustamov Sh. Sh., Raimov X. Abdulla Qahhorning “Bemor” hikoyasida hayotiy realizm va psixologik tasvir uyg‘unligi. - 2026.